

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-42>

**SCIENTIFIC AND LEGAL BASIS FOR THE STUDY
OF A MINOR AS AN OBJECT OF FORENSIC PREVENTION**

**НАУКОВІ ТА ПРАВОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ
НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЯК ОБ'ЄКТА
КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ**

Paseka M. O.

*Candidate of Law,
Associate Professor of the Department
of Social, Humanitarian and Legal
Disciplines
Uman National University
of Horticulture
Uman, Ukraine*

Пасєка М. О.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри соціально-
гуманітарних і правових дисциплін
Уманський національний
університет садівництва
м. Умань, Україна*

Численні дослідження показують, що переважна більшість правопорушників в державі стає на злочинний шлях саме у неповнолітньому віці. Українські підлітки щороку вчиняють близько 7 тисяч злочинів.

Україна на законодавчому рівні закріпила основні гарантії дотримання прав та свобод дитини. Законодавство про охорону дитинства ґрунтується на Конституції України [1], Конвенції ООН про права дитини, міжнародних договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також інших нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у цій сфері. Законом України «Про охорону дитинства» [2], передбачено, що завданням законодавства про охорону дитинства є розширення соціально-правових гарантій дітей, забезпечення фізичного, інтелектуального, культурного розвитку молодого покоління, створення соціально-економічних і правових інститутів з метою захисту прав та законних інтересів дитини в Україні. Особливої уваги в цьому аспекті потребують питання

відповідної кримінально-правової охорони прав дітей, які стали потерпілими від злочинів, або потрапили у конфлікт з законом.

Відповідно до Декларації прав дитини [3], проголошеній Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року, дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи і належний правовий захист, як до народження, так і після народження .

Неповнолітній в першу чергу має розглядатися як об'єкт криміналістичної профілактики, і лише у разі відсутності її результативності, стає суб'єктом кримінального провадження, що зумовлює необхідність та ретельність його дослідження з токи зору тактики та методики розслідування злочину. Профілактика має організаційні, правові та психологічні аспекти .

Неповнолітній найчастіше розглядається як об'єкт кримінологічної профілактики злочинності. Спеціально-кримінологічна профілактика складається з цілеспрямованого впливу на криміногенні фактори та виправлення осіб, схильних до вчинення злочину. Одне з центральних місць у профілактиці відводиться неповнолітнім.

Профілактика має проводитися комплексно, у різних формах, з додержанням принципів законності, гласності та докладного правового регулювання запобіжної діяльності, диференціації та індивідуалізації застосовуваних до правопорушників профілактичних заходів, послідовності, наступності та взаємопідкріплення у запобіжній роботі, координації і взаємодії [4].

Що ж стосується теорії криміналістичної профілактики, то її наукові засади та сутність формувались набагато пізніше теорії кримінологічної профілактики. Першими науковцями, що зробили акцент у 20-30-их роках ХХ сторіччя на важливості розробки питань криміналістичної профілактики злочинів були Г.О. Зільберквіт та Ю.Д. Каценельсон, які наголошували на обов'язку правоохоронних органів випереджати злочинців, передбачати та запобігати вчиненню злочинів шляхом їх профілактики.

Після цього обговорення питань криміналістичної профілактики злочинності в системі криміналістики припинилось на майже двадцять років. Тривалий час криміналістика не приділяла уваги проблемі попередження злочинності та при визначенні предмета криміналістики і її завдань, питання криміналістичної профілактики навіть не згадувалося. Криміналістика розглядалась лише як наука про прийоми і засоби розкриття злочинів. Кульмінаційним етапом розвитку криміналістичної профілактики злочинів в системі криміналістики

стали 50-60-ті роки ХХ сторіччя. З боку науковців та практичних працівників посилилась увага до такого поняття, але й були висловлені і негативні точки зору.

Аналіз точок зору дає підстави зробити висновок, що профілактична діяльність слідчого має розглядатися не як факультативний елемент у структурі методики розслідування злочинів, а обов'язковий. Окрім того, його важливість не може визначатися індексом небезпечності, чи рівнем поширення певного виду злочину на території держави (регіону), оскільки будь-який злочин є суспільно-небезпечним та протиправним.

Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» [5] визначено, що здійснення соціального захисту дітей і профілактики серед них правопорушень покладається в межах визначеної компетенції на :

- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування політики у сфері сім'ї та дітей, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сім'ї та дітей, орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим у сфері сім'ї та дітей, відповідні структурні підрозділи обласних, Київської та Севастопольської міських, районних державних адміністрацій, виконавчих органів і районних у містах рад;
- уповноважені підрозділи органів внутрішніх справ;
- приймальники розподільники для дітей органів внутрішніх справ;
- школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації органів освіти;
- центри медико-соціальної реабілітації дітей закладів охорони здоров'я;
- спеціальні виховні установи Державної кримінально-виконавчої служби України;
- притулки для дітей;
- центри соціально-психологічної реабілітації дітей;
- соціально-реабілітаційні центри (дитячі містечка).

На законодавчому рівні закріплене поняття профілактики правопорушень серед дітей. Так, у ст. 3 Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» визначено, що під профілактикою правопорушень серед дітей слід розуміти діяльність органів і служб у справах дітей, спеціальних установ для дітей, спрямовану на виявлення та усунення причин і умов, що

сприяють вчиненню дітьми правопорушень, а також позитивний вплив на поведінку окремих дітей на території України, в її окремому регіоні, в сім'ї, на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності, за місцем проживання.

Уповноважені органи внутрішніх справ зобов'язані проводити роботу щодо запобігання правопорушенням дітей, виявляти, припиняти та розкривати злочини, вчинені дітьми, вживати з цією метою оперативно-розшукових і профілактичних заходів, передбачених чинним законодавством, здійснювати досудово розглядати у межах своєї компетенції заяви і повідомлення про правопорушення, вчинені дітьми.

За результатами анкетування співробітників правоохоронних органів та суддів, у державі є гостра потреба у дослідженні вказаної проблеми та розробці відповідних заходів щодо реалізації програми профілактики правопорушень серед неповнолітніх. В науковому та методичному аспекті криміналістична профілактика виступає як одним із напрямів науки криміналістики, що покликана розроблювати на основі вивчення практики застосування попереджувальних заходів, рекомендації з устанавлення обставин, які сприяють вчиненню злочину. Отже, її можна розглядати як специфічну систему – інтегровану сукупність певних елементів, специфічний об'єкт управлінського впливу відповідних суб'єктів.

Результативним засобом запобігання злочинності, на думку більшості юристів, є принцип невідворотності покарання. Тобто усвідомлення того, що правопорушення буде виявлено і належним чином оцінено в кримінальному відношенні. Утримання неповнолітніх від злочину, запобігання його протиправної поведінки – це і є однією із форм захисту прав дитини на свободу її здорового способу життя.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%EA/96-%E2%F0>
2. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001р. із змінами та доповненнями- [Електронний ресурс]. Режим доступу: Про охорону дитинства | від 26.04.2001 № 2402-III (rada.gov.ua)
3. Декларація прав дитини ООН, від 20 листопада 1959 року. <http://www.chl.kiev.ua/Default.aspx?id=331>

4. Джужа О. М., Іванов Ю. Ф. Профілактика злочинності. *Юридична енциклопедія*. К. : «Українська енциклопедія імені М. П. Бажана», 2003. Т. 5. С. 184.

5. Закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24.01.95 р. із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. Режим доступу: Про органи і служби у справ... | від 24.01.1995 № 20/95-ВР (rada.gov.ua)

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-409-2-43>

**PROBLEM ISSUES OF THE JUDICIAL PROCEEDINGS
OF CRIMINAL CASES OF SPECIAL PRE-JUDICIAL
INVESTIGATION (IN ABSENTIA) AND COURT PROCEEDINGS**

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ
КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ В ПОРЯДКУ СПЕЦІАЛЬНОГО
СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Tsyplitskyi D. O.

Lawyer, Doctor of Philosophy degree holder of the first year of higher education, National Scientific Center "Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science Institute" Kharkiv, Ukraine

Ципліцький Д. О.

адвокат, здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії першого року навчання Національний науковий центр «Інститут судових експертиз імені Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України м. Харків, Україна

Irkha A. S.

Student of the Faculty of Advocacy Yaroslav Mudryi National Law University Kharkiv, Ukraine

Ірха А. С.

студентка факультету адвокатури Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого м. Харків, Україна

Забезпечення невідворотності притягнення до кримінальної відповідальності особи за вчинений злочин вважається одним із найголовніших принципів не лише в доктрині кримінального права, а й в правозастосовній діяльності. В умовах воєнного стану, коли велика частина території України перебуває під окупацією країни-агресора, широкого загалу набули як військові злочини так і злочини проти основ національної безпеки.